
СТУДЕНТСКИ РАДОВИ

Ђорђе ВИЋИЋ

студент четврте године основних академских студија
Правног факултета Универзитета у Београду

УТИЦАЈ ПРАВИЛА О ЗАШТИТИ КОНКУРЕНЦИЈЕ НА САОСИГУРАЊЕ

Резиме

У овом раду аутор разматра утицај правила о заштити конкуренције на саосигурање.

У првом делу рада аутор се бави прописима о заштити конкуренције у РС. У другом делу, фокус је стављен на појам саосигурања уз указивање на његове бројне специфичности и значај. Затим аутор разматра како је уређен однос осигурања и правила о заштити конкуренције на нивоу ЕУ. На крају је дао крајњак осврт на положај Комисије за заштиту конкуренције која је у РС задужена за ишњавања заштите конкуренције.

Циљ рада је да скрене пажњу на значај саосигурања за привреду једне земље и да укаже на потребу постављања законодавног оквира који неће суштавају делатности саосигурања, али који ће истовремено омогућити „фер надметање“ учесника на тржишту.

Кључне речи: *прописи о заштити конкуренције, ризик, осигурање, саосигурање, право ЕУ, Комисија за заштиту конкуренције.*

I Увод

Конкуренција представља надметање играча у тржишној утакмици. Привредни субјекти теже да максимизују свој профит тако што ће бити успешнији у односу на друге (на што бољи начин одговорити на потребе купаца/потрошача, понудити нови производ, понудити при истој цени квалитетнији производ...)¹ Надметање ствара конкурентски притисак који осећају сви учесници. Да би опстали на тржишту конкуренти морају стално да улажу већи напор да би побољшали сопствену економску ефикасност. Овај аспект конкуренције је свакако пожељан са становишта друштва у целини. Међутим, управо присиљавање конкурената да улажу стално све већи напор представља појаву коју они настоје да избегну. Овде наилазимо на разлог постојања правила којима се штити конкуренција будући да постоје учесници на тржишту којима не одговара „фер такмичење“ и који ће уложити напор да наруше конкуренцију и на тај начин себи обезбеде повољнију позицију.² Управо зато што фер и ненарушена конкуренција учесника на тржишту доводи до конкурентског притиска који поспешује економску ефикасност привреде једне земље, национална тела за заштиту конкуренције морају да располажу надлежностима и овлашћењима која су неопходна за остваривање такве конкуренције.³

Закон о осигурању у чл 2 ст. 2 дефинише послове осигурања као „закључивање и извршавање уговора о осигурању и предузимање мера за спречавање и сузбијање ризика који угрожавају осигурану имовину и лица.“⁴ Дакле, осигурање представља форму управљања ризиком која се користи за ограничење потенцијалних губитака. Осигурањем се врши пренос ризика од губитка са једног ентитета на други, у замену за премију или гарантовани, мерљиви губитак којим се спречава већи или могућ ненадокнадив губитак. Осигурање је удруживање ризика случајних губитака трансферисањем таквих ризика на осигураваче, који су сагласни да обештете осигуранике за такве губитке, обезбеде друге новчане користи када се штете појаве, или да пружају услуге повезане са таквим ризицима.

Разликовање делатности осигурања од осталих привредних делатности је очигледно. То видимо приликом оснивања осигуравајућих

- 1 Борис Беговић, Владимир Павић, *Увод у право конкуренције*, Београд, 2012, 22–24.
- 2 Richard Whish, David Bailey, *Competition Law*, Oxford, 2012, 16.
- 3 Сунчица Ђорђевић, „Сарадња у области осигурања уз поштовање прописа о заштити конкуренције – жељени циљ“, *СорС*, 2015, 278.
- 4 Закон о осигурању – ЗОС, *Службени гласник РС*, бр. 55/2004, 70/2004 – испр., 61/2005, 61/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 101/2007, 63/2009 – одлука УС, 107/2009, 99/2011, 119/2012, 116/2013 и 139/2014 – др. закон, чл 2 ст. 2.

друштва које је праћено прописивањем одговарајуће форме привредног друштва, захтевима за минимални капитал, као и обавезом добијања дозволе од надлежног органа, као и самом природом уговора о осигурању. Уговор о осигурању представља алеаторан уговор, извршење обавезе осигураваача зависи од настанка неизвесне околности, осигураног случаја. Управо та неизвесност око настанка и последица осигураног случаја доводи до тешкоћа приликом адекватне процене износа премија и резерви потребних за извршење обавезе осигураваача.⁵ Ризик инсолвентности осигураваача је мањи уколико премије буду одређене помоћу података и искуства која имају и остали осигураваачи. Иако споразумима о сарадњи између друштава за осигурање постоји опасност да конкуренција буде нарушена, постоје позитивни ефекти који користе и осигураваачима и осигураницима. Сарадњом се подиже квалитет производа ових друштава. Штавише, кроз међусобну сарадњу је могуће понудити осигурање ванредних ризика путем саосигурања, што представља највидљивији пример позитивних ефеката будући да до овог вида осигурања не би ни дошло да није постојала сарадња.⁶

Дакле, савим је јасно да је неопходна интензивна и хоризонтална сарадња да би се обезбедило исправно и несметано функционисање тржишта. Иако нарушавају конкуренцију, коначни ефекти одређених споразума доводе до повећања друштвеног благостања, па самим тим не треба да буду забрањени.⁷

Осигураваачи заступају став да се овај сектор изузме од правила о заштити конкуренције имајући у виду комплексност услова пословања са којима се они суочавају. Поред тога сам сектор осигурања је регулисан многим прописима којима се већ ограничавају многи аспекти њиховог пословања (контрола цена/премија/тарифа, методе обрачуна премија...), па се додатно ограничавање путем правила о заштити конкуренције чини сасвим излишним и нецелисходним. Међутим, потребно је узети у обзир и значај осигурања у економији сваке државе који упућује на то да делатност осигурања мора бити предмет права конкуренције. Евентуални поремећаји до којих би могло да дође нарушавањем конкуренције могу проузроковати штету не само за поједине потрошаче, већ и за читаво друштво.⁸

Европска комисија је у више наврата прихватила становиште да сарадња у области осигурања може повећати ефикасност, на пример код

5 Зоран Томић, Наташа Петровић-Томић, „Нарушавања конкуренције у осигурању рестриктивном споразумима“, *Право и привреда*, бр. 7–9/2013, 15.

6 С. Ђорђевић, 249.

7 *Ibid*, 251.

8 Fabian Stancke „EU Competition Rules in the Insurance Sector“, *Journal of European Competition Law & Practice*, 2014, 123.

бољег схватања посебности одређених ризика, а нарочито у случајевима дељења ванредних ризика (саосигурања). Међутим, треба бити обазрив и не искључити сектор осигурања од примене мера за заштиту конкуренције, будући да је могуће да сарадња наруши конкуренцију и пређе ниво који је потребан да се повећа ефикасност.⁹ Дакле, неопходно је сагледати како правне, тако и економске аспекте осигурања, али треба узети и оквире заштите конкуренције у сваком појединачном случају и на тај начин донети адекватну одлуку.

II Прописи о заштити конкуренције

1. Позитивно законодавство

Србија је 2009. године добила нови закон по узору на европско законодавство, а његовом изменом из 2013. су извршена додатна потребна усклађивања са правом ЕУ. Закон о заштити конкуренције (ЗЗК) у члану 9. дефинише повреду конкуренције као „акте и радње учесника на тржишту које за циљ или последицу имају или могу да имају значајно ограничавање, нарушавање или спречавање конкуренције“.¹⁰ Дакле, то могу бити рестриктивни споразуми, злоупотреба доминантног положаја, концентрације (спроведене, без претходног одобрења, а којима се значајно спречава, ограничава и нарушава конкуренција, а нарочито ствара и јача доминантан положај). У Србији је законодавство које се тиче заштите конкуренције у фази настанка, те се чини разумним да европско законодавство послужи као узор домаћем. Поред тога, Србија је Споразумом о стабилизацији и придруживању (ССП) преузела обавезу да усклади своје прописе са прописима ЕУ. Угледање на право ЕУ неретко представља дословно преписивање одређених чланова уредби, што може да проузрокује велике проблеме у пракси. На тај начин се ствара тешка ситуација за Комисију за заштиту конкуренције која мора да се избори са нејасним правним стандардима и непрецизним законским нормама, будући да нема развијене судске праксе која би дала смернице, као што је то случај у земљама ЕУ.¹¹

Решења која садржи домаћи закон треба да одговарају како стању правне свести, тако и стању у домаћој привреди. Потребно је да држава својим прописима омогући привредним субјектима привредно окружење које ће бити лишено регулаторних ризика.¹²

9 С. Ђорђевић, 251.

10 Закон о заштити конкуренције – ЗЗК, *Службени гласник РС*, бр. 51/2009 и 95/2013, чл. 9.

11 З. Томић, Н. Петровић-Томић, 22.

12 Борис Беговић, Владимир Павић, „Јасна и непосредна опасност: приказ новог Закона о заштити конкуренције“, *Анали Правној факултету у Београду*, бр. 2/2009, 52.

2. Рестриктивни споразуми

У области осигурања доминантни су рестриктивни споразуми чију дефиницију налазимо у члану 10. ЗЗК који под рестриктивним споразумима подразумева „споразуме између учесника на тржишту који имају за циљ или последицу значајно ограничавање, нарушавање или спречавање, конкуренције на територији Републике Србије. Рестриктивни споразуми могу бити уговори, поједине одредбе уговора, изричито или прећутни договори, усаглашене праксе, као и одлуке облика удруживања учесника на тржишту.“ Треба нагласити да је ова дефиниција преузета из европског законодавства. Постављена је доста широко како би објединила све случајеве који могу да доведу до повреде конкуренције. Најпроблематичнији део дефиниције представља одређивање усаглашене праксе и облика удруживања учесника на тржишту. Термин усаглашена пракса је уведен са циљем да се санкционише сваки облик повреде конкуренције, међутим неспорно је да овако неодређен појам може да изазове потешкоће у примени, будући да је његово постојање јако тешко доказати (постоји нешто више од пуког паралелизма у понашању, а нема изричитог нити прећутног договора). Одлуке облика удруживања учесника на тржишту могу послужити као параван за прикривање рестриктивног споразума (учесници се могу правдати да су поступали у складу са одлуком или препоруком самог удружења).¹³

Опште правило је да су рестриктивни споразуми забрањени и ништави, осим у случајевима изузећа од забране у складу са Законом о заштити конкуренције.¹⁴ У члану 11 ЗЗК законодавац поставља „законску једначину“ да би се утврдило када ће рестриктивни споразуми бити пуноважни. Дакле „рестриктивни споразуми могу бити изузети од забране, уколико доприносе унапређењу производње и промета, односно подстицању техничког или економског напретка, а потрошачима обезбеђују правичан део користи, под условом да не намећу учесницима на тржишту ограничења која нису неопходна за постизање циља споразума, односно да не искључују конкуренцију на релевантном тржишту или његовом битном делу.“¹⁵ Ова четири услова морају кумулативно да буду испуњена да би до изузећа од забране могло да дође. Међутим, потребно је нагласити да се на овај начин учесницима на тржишту ствара одређена несигурност будући да у моменту склапања таквих споразума учесницима није јасно да ли, следствено законској дефиницији, добре

13 Б. Беговић, В. Павић (2012), 61–64.

14 ЗЗК, чл. 10 ст. 3.

15 ЗЗК, чл. 11.

стране њиховог споразума надилазе лоше. То разликовање је јако битно јер од њега зависи да ли ће споразум *ex lege* бити забрањен и ништав, уз опасност од изрицања новчане казне. Овај проблем је законодавац увидео и зато увео категорију изузећа које може бити колективно (блок) или појединачно.¹⁶

3. Колективно и појединачно изузеће

Колективно, односно изузеће од забране по категоријама, представља ситуацију када овлашћено тело (Влада Републике Србије) идентификује категорије рестриктивних споразума који испуњавају услове постављене у „законску једначину“. Код таквих категорија рестриктивних споразума позитивни ефекти, по правилу, надмашују негативне. Влада својом уредбом одређује које су то категорије споразума, наводећи их у листи, а уз то наводи и евентуалне додатне услове који морају да буду испуњени да би до изузимања дошло, као и максималан рок на који се такви споразуми изузимају.¹⁷ Међутим, иако се одређени споразум налази на листи изузетих то не мора да значи да ће коначно и бити изузет од забране. Без обзира што би тај споразум у начелу требало изузети, он ће остати ништав ако на релевантном тржишту постоји више таквих хоризонталних споразума који због кумулативног ефекта не испуњавају услове за изузеће од забране из члана 11 Закона („законска једначина“).¹⁸ Ово овлашћење Комисији за заштиту конкуренције је подарено будући да га поседује и Европска комисија. Поред тога што овај институт уноси одређену дозу правне несигурности, њега треба задржати јер је погодан за изузимање типичних споразума код којих је извесно да позитивни ефекти превазилазе негативне, што је последица саме врсте споразума, а не околности на тржишту под којима је закључен.¹⁹ Треба напоменути да Влада РС још није донела уредбу која би се тицала колективног изузећа споразума у домену осигурања, иако је за то преузела обавезу.

Појединачно изузеће од забране је дефинисано чланом 12 ЗЗК који предвиђа могућност да на захтев учесника у рестриктивном споразуму, Комисија за заштиту конкуренције може поједини споразум изузети од забране. Да би се то и догодило подносилац захтева мора да докаже да су испуњени услови из члана 11 ЗЗК. Законодавац „неспретно“ дефинише да изузеће не може бити дато на период дужи од

16 Беговић, В. Павић (2012), 65.

17 ЗЗК, чл. 13.

18 Беговић, В. Павић (2012), 66.

19 *Ibid*, 68.

осам година, па остаје нејасно да ли се тај период односи на максималан рок за изузимање потенцијално рестриктивног споразума или је то рок који се односи на само појединачно изузеће.²⁰ Ова могућност постоји и у европском праву, с тим што је модификована, јер је стизао велики број захтева Европској комисији за појединачно изузеће што је успоравало њен рад. Сада се од Комисије може затражити неформално мишљење да ли планирани/склопљени споразум повређује правила о заштити конкуренције или не.

III Саосигурање

1. Ризик

У научним круговима постоје различита значења појма ризика. Из економског угла гледано ризик представља варијабилитет исхода неког неизвесног догађаја. Ризик се најчешће дефинише као стање неизвесности, то је будући²¹ неизвестан догађај чијим остварењем постоји могућност наступања штете, али и користи.²² С обзиром на то да се од ризика не може побећи, човечанство се окренуло проналажењу „суживота“, коезистенције, са том неизвесношћу.²³

Ризик можемо сагледати из различитих аспеката. За осигурањика, у основи, постоји потреба да се заштити од остварења ризика, он жели да створи дозу сигурности као противтежу непредвидљивости коју живот доноси. Када је у питању осигуравач говоримо о самој делатности осигурања. Осигуравач се понаша као сваки други привредни субјект који настоји да оствари што већу добит при обављању своје делатности. За остварење свог циља потребно је да исправно процени ризик, а такође и да успешно управља њиме. Управљање ризиком представља његову обраду, која се састоји из три основне компоненте:

- 1) идентификација и оцена ризика;
- 2) избор и примена метода управљања ризиком;
- 3) надзор над резултатима примењеног метода.²⁴

20 ЗЗК, чл. 13.

21 Уколико се ради о тзв. путативним ризицима могуће је одступање од правила да ризик представља будући догађај.

22 Предраг Шулејић, *Право осигурања*, Београд, 2005, 83.

23 Јован Славнић, „Уговор осигуратеља о заједничком сношењу и расподјели ризика путем суосигурања и његово спровођење“, *Правни живот*, бр. 11–12/1993, 213.

24 Harold Skipper, Jean Kwon, *Risk management and insurance*, Blackwell publishing, 2007, 632.

Најзначајнији од ових елемента свакако представља избор одговарајућих метода управљања будући да он мора бити заснован на одговарајућој доброј процени. Заштита осигуравача од ризика, пре свега, зависи од правилне процене и деобе ризика која је условљена односом између бонитета осигуравача и величине ризика. Наиме, уколико би величина ризика била толика да може да угрози бонитет осигуравача, осигуравач ће прибећи повећању свог бонитета. Један од начина да то уради је саосигурање.²⁵

Статистичким израчунавањем може се предвидети правилност појављивања ризика како у времену, тако и у простору. Наиме, да би осигуравач могао успешно да послује неопходно је да постоји просторно и временско изравнавање ризика, односно стварање довољно средстава којима ће се покрити обавезе тог осигурача у случају остварења ризика.²⁶ Услови који омогућавају лакше покривање ризика, представљају чињенице које су усмерене на стварање широке заједнице ризика са што више објеката који су изложени истим или сличним ризицима, а поред тога треба посматрати и период покрића ризика (период на који је закључен уговор о осигурању). Временско изравнавање ризика ће бити лакше што је дужи период покрића.²⁷

Већ је било речи о непредвидљивости ризика, међутим, треба додати да се у задњих 30 година бележи низ штетних догађаја у којима је штета била изузетно велика. Земљотрес у Сан Франциску и оркан Хуго 1989. године проузроковали су штету од шест милијарди долара. Уколико посматрамо штету која је проузрокована појединачним догађајима издвојићемо терористички напад 11. септембра 2001. када је рушењем Светског трговинског центра настала штета од преко 20 милијарди долара. Између 1970. и 1990. године, просечна годишња штета проузрокована катастрофама износила је око три милијарде долара годишње, док је у периоду од 1990. до 2004. године, прешла износ од 16 милијарди долара по једној години.²⁸

Евидентно је да се ризици умножавају, а да се штете које настају повећавају. Тиме се отвара питање како неутралисати те негативне појаве. Један од начина представља саосигурање којим се врши трансфер ризика на више осигуравајућих друштава.

25 Владимир Чоловић, „Контрола ризика и осигурање“, *Годишњак факултета правних наука*, бр. 2/2012, 128.

26 В. Чоловић, 130.

27 Небојша Жарковић, *Економика осигурања*, Београд, 2008, 46.

28 Н. Skipper, J. Kwon, 683.

2. Појам саосигурања

Постоје ризици које појединачни осигуравач не би могао да прими у покриће с обзиром да не би могао да покрије штетне последице настанка осигураног случаја, а да не угрози своју ликвидност и одржавање потребних резерви осигурања.²⁹ Ако желе да прихвате катастрофалне ризике,³⁰ да би били у стању да изврше своје обавезе, осигуравачи најчешће спроводе реосигурање или саосигурање, стварају резерве за катастрофалне губитке, настоје да постигну разуђеност осигураних објеката, ограничавају своте осигурања и слично. Саосигурање се, дакле, појављује у области осигурања имовине.

Закључењем уговора о осигурању, уговарач осигурања се обавезује да плаћа осигуравачу премију осигурања, а уколико се догоди осигурани случај, осигураник ће од осигуравача примити накнаду из осигурања, односно уговорени износ.³¹ Супротно, код саосигурања уговарач осигурања закључује уговор о осигурању са више осигуравача. Настаје уговорни однос у којем постоји множина субјеката на страни осигуравача. Више осигуравача, у погледу истог ризика и за исто време, преузима обавезу да ће осигуранику исплатити накнаду из осигурања, ако се догоди осигурани случај.³² „Кад је уговор о осигурању закључен са више осигуравача који су се споразумели о заједничком сношењу и расподели ризика, сваки осигуравач назначен у полиси осигурања одговара осигуранику за потпуну накнаду.“³³ Из законске дефиниције саосигурања коју налазимо у ЗОО закључујемо да је одговорност осигуравача солидарна. Закон о осигурању у чл. 2 ст. 3 наводи да „Послови саосигурања су закључивање и извршавање уговора о осигурању са више друштава за осигурање која су се споразумела о заједничком сношењу и расподели ризика“.³⁴ Дакле, имамо више осигуравача који,

29 З. Томић, Н. Петровић-Томић, 16.

30 Ради се о појединачној опасности која прети већој маси људи или имовине, чиме угрожава и финансијску снагу осигуравача. Код такве опасности не постоји редовно изравнање ризика деловањем закона великих бројева, већ, насупротив томе, што их је више, расте и могућност повећања обавезе осигуравача. Ту најчешће спадају природне непогоде, нпр. поплаве, земљотреси, олује, лавине, клизање гла, одрон земљишта и сл. као и већи пожари или експлозије у великим индустријским објектима, рушење путничког авиона са путницима, ратни, атомски ризици итд (<http://uos.rs/recnik-osiguranja/>).

31 Мирко Васиљевић, *Трговинско право*, 14. издање, Београд, 2014, 171.

32 Ивица Јанковец, „Саосигурање као правни однос“, *Анали Правни факултети у Београду*, бр 1–4/1983, 358

33 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/2003 – *Уставна повеља*, чл. 935.

34 ЗОС, чл. 2 ст. 3.

заједнички, закључују уговор о осигурању и сразмерно носе ризик, односно сразмерно исплаћују уговорену суму ако дође до штете, односно осигураног случаја.

У теорији су присутна два становишта о природи обавезе саосигуравача према осигуранику. Прво, сматра се да постоји подељени дуговински однос, то значи да осигураник може да захтева од осигураника само део покрића који он сноси. Са друге стране, постоји становиште да су саосигураваачи солидарни дужници, те осигураник може да се обрати било коме од њих ради покрића целог износа штете која је настала осигураним случајем. Уколико један од саосигураваача исплати целокупну суму осигуранику, доћи ће до расподеле међу њима према споразуму који постоји између њих.³⁵

У нашем праву се саосигурање не дефинише на исти начин у случају транспортног осигурања и у осталим случајевима. Јасно је да је став изражен у чл. 935 ЗОО у складу са другим становиштем о солидарној одговорности што свакако представља за осигураника бољу опцију. Међутим, када је у питању транспортно осигурање решење садржано у члану 675 Закона о поморској и унутрашњој пловидби³⁶ јасно упућује на систем подељене одговорности саосигураваача.

Саосигурање, дакле, представља непосредну, хоризонталну дисперзију ризика између саосигураваача који индивидуално преузимају само свој део обавезе. Сваки од саосигураваача преузима свој део (квоту) осигуране суме или осигуране вредности. Уговор о саосигурању ствара „ланчану обавезу“ неколицине саосигураваача према једном истом осигуранику. Саосигурање, заправо, означава расподелу једног ризика на неколико делова које сваки осигураваач преузима у директно покриће из заједничког уговора или заједничке полисе осигурања. Најчешће је присутан водећи осигураваач, а то је онај саосигураваач који је покретач обавезе из осигурања, путем уговора о осигурању.³⁷

Водећи осигураваач преговара и закључује уговор у име свих осталих као њихов пуномоћник (обично на заједничкој полиси), а поред тога му остали саосигураваачи поверевају извршење обрачуна и наплате премије осигурања коју потом распоређује на остале саосигуравааче. Поред тога он прима изјаве о штети, исплаћује мање штете итд. Да није тако, у пракси би настале потешкоће, јер би уговарач осигурања мо-

35 П. Шулејић, 75.

36 Закон о поморској и унутрашњој пловидби, чл. 765. „Ако су у уговору о осигурању који је закључен са више осигураваача означени њихови посебни удели, сваки осигураваач је дужан да накнади штету само сразмерно свом уделу“.

37 Драган Мркшић, Здравко Петровић, Катарина Иванчевић, *Право осигурања*, Београд, 2006, 157.

рао да склапа уговоре о осигурању са сваким од бројних осигуравача, да свакоме од њих испуњава уговорене обавезе, захтева део осигуране своте уколико дође до осигураног случаја и сл. Међутим, без посебног овлашћења водећи саосигуравач не може да у име осталих даје изјаве о одустанку, раскиду или поравнању. Такође, ако осигураник подигне тужбу против водећег осигуравача она неће имати дејства према осталим ако о томе нема изричите клаузуле.

Треба нагласити да су осигуранику познати сви осигуравачи и њихови делови. Код уговора о саосигурању постоји самостална и независна обавеза сваког саосигуравача која је искључиво његова и не преноси се на остале. Сваки од њих се налази у непосредном односу са осигураником. Правни односи између појединих саосигуравача немају утицај на право осигураника.³⁸

Тешко је замислити да би поједини сектори привреде за које се везују велики ризици могли успешно да функционишу без осигурања (авио саобраћај, извођење грађевинских радова, нуклеарне електране...). Потреба за саосигурањем постоји и код узимања у покриће ризика који се везују за временске непогоде или опасност од терористичких напада када, као што смо видели, настала штета превазилази више милијарди долара. У оваквим случајевима долазимо до закључка да је одступање од правила о заштити конкуренције не само пожељно, већ и неопходно. Негативни ефекти евентуалног нарушавања конкуренције не могу да се пореде са штетом која би настала да до саосигурања уопште и не дође.

3. Разликовање од сличних појмова

Потребно је разликовати саосигурање од реосигурања,³⁹ а основну разлику представља чињеница да се реосигурањем врши вертикална расподела ризика (између осигуравача и реосигуравача), а саосигурањем хоризонтална (између појединих осигуравача). Код саосигурања осигуранику су познати сви саосигуравачи као и њихови удели, док је код реосигурања обрнуто. Осигураник обично и не зна за реосигуравача. Дакле, код саосигурања постоји сагласност осигураника о деоби ризика на више саосигуравача, а код реосигурања однос између осигураника и осигуравача је независан од односа осигуравача и реосигуравача. Оба ова начина изравнавања ризика су присутна и код нас, али реосигурање

38 П. Шулејић, 75.

39 ЗОС, чл. 2 ст. 4 каже да: „послови реосигурања су закључивање и извршавање уговора о реосигурању осигураног вишка ризика изнад самопридржаја једног друштва за осигурање код другог друштва за осигурање које је добило дозволу за обављање послова реосигурања“.

је далеко развијеније. Извесно је да саосигурање производи бројне позитивне ефекте, те се чини да њему тек предстоји развој код нас.⁴⁰

Неопходно је скренути пажњу и на следеће разликовање: саосигурање спада у вишеструко осигурање у ширем смислу, које представља однос који настаје када више осигуравача покрива исти ризик, исти предмет, исти интерес у исто време, тако да је осигураник у непосредном уговорном односу са сваким појединачним осигуравачем. Вишеструко осигурање у ужем смислу означава ситуацију која постоји када код вишеструког осигурања збир осигураних сума не прелази вредност осигураног интереса. Ако тај збир, ипак, прелази вредност осигураног интереса (збир свота осигурања прелази вредност осигуране ствари) говоримо о двоструком осигурању. Да би осигурања била пуноважна потребно је да уговарач осигурања није поступао несавесно приликом закључивања тих уговора.⁴¹

Саосигурање се од двоструког осигурања разликује по томе што код саосигурања постоји један уговор о осигурању између више саосигуравача и уговарача осигурања, док код двоструког постоји више самосталних уговора између више осигуравача и осигураника (при томе је могуће да поједини осигураваачи у тренутку закључења уговора не знају за остале уговоре). Дакле, сви саосигураваачи закључују један уговор са уговарачем осигурања, коме увек претходи споразум саосигуравача о заједничком учешћу у сношењу одређеног ризика или свих ризика одређене врсте. Поред поменуте разлике, саосигурање се од вишеструког осигурања разликује и по томе што збир осигураних сума такође прелази вредност интереса.

4. Начини на које може да буде организован однос између саосигуравача

Присутна су три начина на које може бити спроведено осигурање:

- 1) спорадично (*ad-hoc*) обављање осигурања;
- 2) саосигурање преко водећег осигуравача;
- 3) саосигурање у облику пула.

Ad-hoc обављање осигурања представља ситуацију када сваки саосигураваач непосредно комуницира са уговарачем осигурања, односно осигураником. Сваком од саосигуравача, у овом случају, уговарач осигурања ће посебно да плаћа премију, а уколико се догоди осигурани случај, сваки саосигураваач исплаћује осигуранику само свој део накнаде

40 П. Шулејић, 75.

41 ЗОО, чл. 934 ст. 2

из осигурања. Поред тога, приликом закључења уговора о осигурању уговарач осигурања мора да даје обавештење о околностима које су од значаја за оцену ризика, а такође мора свакога од њих да обавести уколико наступи промена тих околности за време трајања осигурања или ако се догоди осигурани случај. Јасно је да је овакав начин обављања осигурања веома компликован и да ствара знатне трошкове. Из тог разлога, он ће се ретко користити, изузев када више осигуравача споразумно преузима одређени ризик у саосигурање, али без изгледа да ће њихова сарадња бити настављена и у другим сличним пословима.⁴²

Да би се упростило обављање послова саосигурања, саосигуравачи одређују једног од њих, водећег осигуравача, да ступа у контакт са уговарачем осигурања, односно осигураником (о чему је већ било речи). Такође, више осигуравача може да се договори да ће, уколико један од њих прихвати понуду за закључење уговора о осигурању одређене врсте, у том послу учествовати и остали као саосигураваачи. Водећи осигуравач припрема полису осигурања, а у случају да има посебно дато овлашћење може и да потпише полису у име свих саосигуравача. Треба нагласити да висина удела у ризику који је преузет у саосигурање није битна за поседовање својства водећег осигуравача. Однос између саосигуравача се регулише споразумом саосигуравача о заједничком учешћу у одређеној области ризика. У земљама у којима је развијен систем саосигурања постоје многа обичајна правила о правима и дужностима водећег осигуравача према осталим саосигуравачима.⁴³

На крају, потребно је навести да обављање послова саосигурања може да буде организовано и преко стварања пула (конзорцијума) за саосигурање. Пул се дефинише као организациони облик удруживања саосигуравача ради трајног заједничког обављања послова осигурања за одређене врсте. Присутне су две врсте оваквих пулова: пулови без својства правног лица и пулови са својством правног лица. Без обзира на то да ли има или нема својство правног лица, пул настаје закључењем споразума између друштава за осигурање која су заинтересована за заједничко обављање послова саосигурања. Тим споразумом су уређена сва значајна питања за функционисање пула као што су делатност, управљање, финансирање... Уколико пул нема својство правног лица осигураваачи поверавају једном од њих да у име и за рачун свих осталих закључује уговоре о осигурању одређене врсте или је могуће да такво овлашћење имају сви чланови пула. Остали чланови пула, са одређеним уделитема, учествују аутоматски у сваком закљученом уговору. Ако постоји пул са својством правног лица он иступа као заступник

42 И. Јанковец, 362.

43 Ј. Славнић, 223.

својих чланова и закључује уговоре о осигурању у име и за рачун свих чланова. Важно је нагласити да пул не сноси никакав удео у ризицима који су примљени у осигурање, те он и не располаже средствима резерви сигурности.⁴⁴

IV Право заштите конкуренције у сектору осигурања у ЕУ

Развој заштите конкуренције у европском праву је ишао у корак са покушајима стварања јединственог тржишта осигурања. Иако су улагани значајни напори да се развије јединствено тржиште за ове финансијске услуге, тржишта осигурања у највећем делу остају национална, односно, у оквиру појединачних земаља чланица ЕУ. Имплементирани су различите директиве које се тичу делатности осигурања, а све са циљем креирања јединственог система који би подстицао интеграцију финансијског тржишта. Дакле, настоји се на промовисању прекограничних активности и ширењу конкуренције.⁴⁵ Европска комисија је од свог оснивања тврдила да се делатност осигурања налази под правилима о заштити конкуренције што је у супротности са мишљењем већине осигураваача. Европски суд правде је током осамдесетих година XX века потврдио ово становиште Комисије, међутим, Суд је поред тога увидео и неопходност сарадње у овој области. Овакав став Суда резултирао је наметањем дужности Комисији да одобрава појединачна изузећа.⁴⁶ Први примери појединачних изузећа су били везани за случајеве *Verband der Sachversicherer*⁴⁷ и *Nuovo Cegam*.⁴⁸

Европска комисија је разматрала да ли би саосигурањем дошло до повећања друштвеног благостања, односно до рационализације трошкова и уштеда за учеснике на тржишту. Утврђено је да одобравањем сарадње у виду саосигурања могу да настану користи за крајње потрошаче. Поред тога, кроз пулове учесници на тржишту могу да унапреде знања о ризику, као и технике за правилну процену ризика. Неспорно је да у погледу оваквих видова сарадње мора да постоји могућност изузимања од примене правила о заштити конкуренције.

Све док Уредба (*Block exemption regulation – BER*)⁴⁹ која се тиче групног изузећа у делатности осигурања није почела са применом 1992.

44 И. Јанковец, 367.

45 Andrea Lista, *EU competition law and the financial services sector*, Informa Law from Routledge, 2013, 381.

46 S. Ђорђевић, 254.

47 Case C-45/68 *Verband der Sacheversicherer* [1987].

48 *Nuovo CEGAM* [1984] *OJ* L99/29.

49 Уредба бр. 3932/92 (Commission Regulation (EEC) No 3932/92).

споразуми који су могли да се подведу под члан 101. TFEU-a⁵⁰ морали су да буду пријављени Комисији ради добијања појединачног изузећа. Уведена су, дакле, колективна (групна или блок) изузећа која се, између осталог, односе на споразуме о заједничком утврђивању тарифа премија заснованих на заједничким статистикама или заједничком утврђивању броја осигураних случајева, доношење типских услова осигурања, регулисање осигураних случајева, заједничко покриће одређених ризика итд. BER-ов допринос се огледа у томе што је на основу њега била дозвољена одређена пракса која би се иначе сматрала забрањеном и на тај начин је умањен број захтева за појединачна изузећа.⁵¹ Европска комисија је шест година након увођења Уредбе о групном изузећу објавила извештај о практичном утицају ове уредбе на тржиште и о проценама њене измене. Појавиле су се сумње у погледу дозвољености споразума о премијама. Уколико су се премије значајно разликовале узето је да то не доводи до нарушавања конкуренције.

Године 2003. Комисија доноси нову уредбу под бројем 358/2003⁵² која се тичала истих типова уговора као и претходна. Постављени су виши прагови за тржишне уделе код изузећа за пулове, а такође је дошло до измена на пољу услова за изузеће који су сужени („*absence of a series of clauses enshrined in a black list*“).⁵³

Након дугогодишње либералније политике у домену заштите конкуренције у сектору осигурања Комисија је на основу резултата из праксе закључила да је ипак потребно да заузме нешто рестриктивнији став. Најновија, а уједно и најрестриктивнија уредба донета је 2010. године под бројем 267/2010,⁵⁴ којом се од општег третмана забране рестриктивних споразума изузимају само две групе споразума. То су они који се тичу прикупљања и дистрибуције података, састављања табела и студија, као и споразуми о заједничком сношењу ризика. Сви остали споразуми остају изван изузећа, тако да се на њих примењују општа правила о заштити конкуренције (изложени су појединачним тумачењима члана 101. TFEU).⁵⁵

На захтев Европске комисије, *Ernst & Young* је израдио Студију о пуловима са(ре)осигурања и *ad-hoc* споразумима у сектору осигурања на територији ЕУ са циљем да се изврши детаљна анализа тржишта и преглед ових пулова широм ЕУ. Студијом је идентификовано 46 пулова

50 Уговор о функционисању ЕУ– Лисабонски уговор (the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU)).

51 R.Whish, D. Bailey, 532.

52 Уредба бр. 358/2003 (Commission Regulation (EC) No 358/2003).

53 A. Lista, 381.

54 Уредба бр . 267/2010 (Commission Regulation (EU) No 267/2010).

55 З. Томић, Н. Петровић-Томић, 26.

у ЕУ, а предмет осигурања били су нуклеарни ризици, односно катастрофални ризици. Констатовано је да нема споразума или усаглашене праксе између учесника на тржишту који се односе на усклађивање премије између саосигуравача. Такође је утврђено је да се поштују принципи постављених од стране *VIPAR*-а (Међународног удружења посредника у осигурању), а већина испитаника је истакла да је примена *VIPAR* принципа одобрена националним прописима.⁵⁶

Узимајући у обзир чињеницу да је важећа Уредба рестриктивнија у односу на претходне две, односно да је смањен број споразума који се подводе под колективно изузеће, као и преиспитивање утицаја Уредбе на праксу, поставља се питање оправданости опстанка категорије групног изузећа у области осигурања. Чини се да би право решење било у задржавању групног изузећа, али само усмереног на пулове за заједничка осигурања од великих ризика. Оправданост групног изузећа се огледа у томе што би ти ризици остали без покрића у случају да нема саосигурања, јер појединачна друштва осигурања нису у могућности да их самостално покрију.

V Комисија за заштиту конкуренције

Комисија за заштиту конкуренције (Комисија) представља самосталну и независну организацију која врши јавна овлашћења – јавна агенција (регулаторно тело). Она је главни орган задужен за спровођење прописа којима се штити конкуренција. Комисија покреће поступак испитивања повреде конкуренције (по службеној дужности) када на основу достављених иницијатива, информација и других расположивих података може основано да претпостави да постоји повреда конкуренције.⁵⁷ Заштита конкуренције, односно супростављање рестриктивним споразумима (до које долази и код саосигурања) представља деликатан и веома важан друштвени задатак.

Комисија може донети две врсте одлука, решење и закључак. Комисија доноси решење о повреди конкуренције, о одобрењу или забрани концентрације, као и у случају појединачног изузећа. Решење Комисије је коначно и против њега се тужбом може покренути управни спор пред Управним судом (представља вид судске заштите у материји прописа о заштити конкуренције). Закључак представља процесни акт који доноси Комисија. Закључак се доноси ради управљања поступком, извођења доказа, као и у вези са привременим мерама.⁵⁸

56 *Study of pools and ad-hoc co(re)insurance agreements on the subscription market*, Ernst & Young, 294.

57 ЗЗК, чл 35.

58 Б. Беговић, В. Павић (2012), 136.

Посматрано из теоријског угла, управна ствар која се тиче заштите конкуренције је сложена и дељива. Упрошћено говорећи, њен први део састоји се у утврђивању противправности једног споразума (утврђивање повреде конкуренције) и одређивање корективне мере (мере отклањања повреде конкуренције – мере понашања⁵⁹). Други део управне ствари представља изрицање мера заштите конкуренције (процесног пенала – „прикривена“ новчана казна), али само под условом да је дошло до повреде конкуренције.⁶⁰

Приликом одређивања висине новчаног износа који се плаћа на основу мере заштите конкуренције у обзир се узимају намера, тежина, последице, као и трајање утврђене повреде конкуренције. Наплата новчаног износа одређене управне мере врши се у корист буџета РС. Уколико странка не плати новчани износ одређене мере у остављеном року из решења, принудну наплату ће спровести Пореска управа по правилима принудне наплате пореза.⁶¹

Република Србија је на билатералном скринингу који је одржан поводом Поглавља 8 у новембру 2014. године, преузела обавезу доношења Уредбе о групном изузећу у сектору осигурања до средине 2016. године. Треба очекивати да ће Комисија у скорије време предложити доношење Уредбе о групном изузећу у области осигурања.⁶²

VI Закључак

Неспорно је да је „индустрија осигурања“ специфична у односу на друге привредне делатности, због тога што је уговор о осигурању заснован на неизвесности. Како би друштва за осигурање могла да предвиде будуће трошкове, односно потраживања у виду одштетних захтева и да у складу са тим одреде премију, морају да се ослоне на статистичке прорачуне о могућности наступања осигураног случаја, као и да што прецизније утврде обим и величину штете која може да настане. Такође је извесно да осигурање поседује огроман привредни потенцијал. Све ово упућује на закључак да је сарадња у сектору осигурања пожељна

59 33К у члану 59 између осталог наводи „Решењем којим се утврђује повреда конкуренције, Комисија може да одреди мере које имају за циљ отклањање утврђене повреде конкуренције, односно спречавање могућности настанка исте или сличне повреде, давањем налога за предузимање одређеног понашања или забране одређеног понашања (мере понашања)“

60 Зоран Томић, „Заштита конкуренције и (не)ретроактивности закона“, *Правни информатор*, бр. 10/2012, 22.

61 33К, чл. 57.

62 Доступно на адреси: <http://euinfo.rs/publikacije/srbija-i-eu/>.

не само са становишта друштава за осигурање, већ и друштва уопште. Међутим, сарадњом учесника на тржишту, конкуренти престају да се надмећу између себе. Тиме се ствара потреба за поштовањем правила којима је дефинисана заштита конкуренције, а надлежном телу обавеза да реагује уколико идентификује неки вид повреде конкуренције у сектору осигурања. Надлежном телу се додатно компликује задатак уколико поставимо питање примене правила о заштити конкуренције на случај саосигурања. Осигуравачи су управо упућени једни на друге будући да самостално не би могли да узму у покриће велике ризике.

Српско законодавство у овој области је усклађено са европским прописима. Међутим, ваља опет скренути пажњу да се норме европског права не смеју преузимати „механички“. Неопходно је да, како сам законодавац, тако и Комисија за заштиту конкуренције, одговорно обављају своје послове. Комисији су поверена моћна овлашћења која она мора да користи обазриво и независно. Својим погрешним поступањем може да проузрокује оптерећење, те да спречава развој тржишта саосигурања које је код нас и онако слабо развијено. Са друге стране, она не сме да дозволи акте којима се врши повреда конкуренције.

Чини се да би најцелисходније решење било доношење посебне уредбе која би се односила на делатност осигурања, с тим што саосигурање треба да буде у посебном режиму због специфичне природе, као и значаја. Колективно изузеће је оправдано будући да, уколико не би дошло до сарадње осигуравајућих друштава, у виду саосигурања, поједини, велики ризици би у потпуности остали непокривени што нико не иде у корист.

Đorđe VIČIĆ

fourth year student at the Faculty of Law University of Belgrade

PROTECTION OF COMPETITION RULES AND COINSURANCE

Summary

In this article author considers the competition rules' influence of in the field of coinsurance.

In part one, the author deals with norms of protection of competition in the Republic of Serbia's legal system. In part two, he elaborates on the concept of coinsurance with regards to its numerous specific traits and its importance. Next chapter reveals the relationship between insurance and competition rules in the EU law. Finally, last part gives the reader further detail on the Commission for Protection of Competition of the Republic of Serbia.

The article aims to highlight the importance of coinsurance in the national economy. Furthermore, it also stresses out the need for the establishment of a legal framework which will not undermine coinsurance, but will ensure fair conditions in which market participants will be able to compete.

Key words: *competition rules, risk, insurance, coinsurance, EU law, the Commission for Protection of Competition.*